

Рецензия

на дисертацията на докторант Яна Стефанова
на тема:

Философският концептуализъм в източноазиатския будизъм (през даоистката рецепция на класическия будизъм)

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление:

2.3. Философия. Източна философия

Научна специалност “История на философията”

от доц. д-р Георги Донев

Темата на дисертацията е значима и актуална в областта на будологията и синологията, защото изследва формирането на китайския будизъм в релация с класическия будизъм. Докторантката изследва това отношение на ниво метафизичен език, като показва чрез херменевтичен език /независимо от различната граматическа структура на двата езика/ основанията за принципна съпоставимост и трансформацията на концептуалната система на класическия будизъм в развитието на китайската философия в периода пети и шести век. Докторантката е запозната с изследванията на китайския будизъм, като констатира, че не е достатъчно проучен метафизическият му генезис, който се основава на класическия будизъм /с.11-с.20/.

Според докторантката, преобладаващата част от изследванията се осъществяват посредством историографски, културологични и лингвистични методи, които не са достатъчни за експликацията на метафизическото формиране и утвърждаването на китайския будизъм. Метафизическият генезис може да се обоснове чрез херменевтичен език, който разширява интерпретативните възможности на изброените методи. Философският език на будизма се реализира във формата на система от практики, които са континуална форма на дейност, като флуидна форма на „траене“.

Тази форма на „същинка реалност“ е без дискретна форма на съществуване, поради което тя не може да бъде определена в

структурата на субект - обектния език. Трасцендентната реалност присъства единствено в херменевтичния език, но тя остава неизразима в езика на историографията, филологията и културологията.

Евристичността на изследването се основава на реализираната от докторантката херменевтична реконструкция на класическия будизъм, даоизма и неодаоизма, която експлицира инвариантността на трансцендентната реалност в метафизичния език на тези системи. В този смисъл трансценденцията не присъства в рационалния език. Рационалността /множество рационални езици/, се определя от континуалността на трансцендентния език.

В изследването на докторантката присъстват културологични, исторически и филологически анализи, като те се определят от херменевтичния език, въпреки, че функционалното отношение /частично в първа глава и втора глава/ не е доминиращо /с.23 – с.31/. Допускам, че това се дължи на желанието на докторантката да синтезира максимално социо-културните модели, в които се конституира китайския будизъм.

Значимостта на изследването се определя от необходимостта за метафизичната експликация на китайския будизъм в българската философия на основата на теоретичните резултати на проф. Федотов, проф. Камбуров и Център за източни изследвания на СУ „св. Климент Охридски“

Една от тезите на докторантката е да обоснове разбирането, че китайският будизъм е интерпретативно творческо продължение на класическия будизъм /с.46/. Основната част на изследването е метафизическата реконструкция на „Събуждане на вярата в Махаяна“, която разкрива концептуалната схема на китайския будизъм на основата на принципа на „Пустотата“ /“Шунята“/ като херменевтичен изказ на фундаменталната континуалност – език с изчезваща /моментна/ дискретност /с.35–с.45/. Препоръчвам на докторантката да насочи своята бъдеща работа към изследване на „чистия“ херменевтичен език на релацията класически будизъм – китайски будизъм, като тази методологическа ориентация ще развие евристиката на дисертационното изследване..

Обектът на изследването е развитието на източноазиатския будизъм в Китай, като предмет на изучаване е концептуалното развитие на даоизма в релация с индийския будизъм.

Целта на изследването е обосноваване на трансформацията на класическия будизъм чрез концептуалната система на даоизма и неодаоизма и формирането на източноазиатски будизъм.

Формулираната цел определя следните задачи: изследване на принципа за конструиране на понятийна система в ранния будизъм и пред-философската мисъл в Китай, метафизическия принцип на даоизма и неодаоизма, херменевтичния език на „гъ-и“ и семантичната трансформация на индийския будизъм в китайската метафизика.

Основният метод на изследване е херменевтичен, чрез който се определя семантиката на концептуалните схеми за разбирането на прехода от индийския будизъм към силогизираната форма на будизъм. Докторантката използва историко-философски и лингвистичен сравнителен анализ в изследваните будестки теории.

Дисертацията съдържа увод, три глави, заключение и обем от 199 страници. Библиографията се състои от 120 източника /български език - 6, английски език - 93, руски език - 12 и електронни – 9/. В края на дисертацията има приложение с четири фигури, част от трактата „Събуждане на вярата в Махаяна“/превод от английски език/ .

В първа глава докторантката систематизира основни изследвания в областта на източноазиатския будизъм и китайската философия. Тя анализира авторски позиции, които определят периодизацията на формирането и утвърждаването на философските системи техните принципи и категориална структура, както и изясняване на историческите обстоятелства и теоретични влияния при написването на „Събуждане на вярата в Махаяна“/с.6-с.17/. Определено е мястото на изследването в синологическите и будологическите изследвания и интердисциплинарния метод на изследването на китайския будизъм.

Докторантката анализира предпоставките, които са основа за развитието на най-разпространените индийски философски и религиозни школи. Представени са ортодоксалните и неортодоксалните философски учения и възникването на будизма /с.35-с.46/. Дисертантката представя принципа на будисткото учение чрез херметична реконструкция на Четирите Благородни истини. Концептуалната система на четирите истини се определя от трансцендентен език, който дефинира неистинността на съществуването, защото то се изразява винаги в крайна обектна форма. Тази крайност е субстанциализирана и нейната субстанциализация е представена като „страдание“.

В този смисъл логическата структура на рационалния език се основава на субстанциалната крайност. Законът на „карма“ е оставане в дискретната форма на съществуването – „неистинската реалност“, която може да бъде преодоляна чрез откриването на „Пустотата“ /Шунята/. „Пустотата“ е трансцендентният принцип, който създава представата за континуалността и „истинската реалност“. Будизмът създава херменевтичен език който е критика на рационалната обектна форма на мислене, която е дефинирана като интерпретативна форма на истина. Интерпретативната истина е „страдание“. От будистката критика следва и невъзможността за разширяване на обектния език чрез метаезик, който да преодолее противоречието на обектния език.

От тук следва евристичната идея, че конструирането на потенциално-безкрайна йерархия от езици, като всеки следващ език е относителна метаезикова форма на предходния, не преодолява априорната обектност на езика. В този смисъл будизмът елиминира контрадикторната форма на противоречие. Това означава, че рационално доказване на съществуване в границите на съществуването не е възможно.

Смисълът на човешкото съществуване се задава от откриването на трансценденцията-Шунята. Докторантката аргументира чрез принципа на „Пустотата“ недопустимостта на взаимноотричащи се понятия в будизма. Стефанова формулира тази забрана като „недуално“ мислене, което е началото на откриването на „Средния път“. Трансцендентният принцип – Шунята конституира системата от понятия на будизма. Всяко понятие определя цикъл от постигането на Просветлението във формата на трансцендентална практика. Описанието на всяка практика е степен за преодоляването на дискретната форма на мислене и съществуване.

В този смисъл е обоснована тезата на Стефанова, че недуалният език е форма на херменевтичен език, който конституира индийската култура и религия /с.43/. На основата на трансцендентния принцип докторантката показва възникването и развитието на будистките школи Тхеравада и Махасангхика и техните направления Хинаяна и Махаяна.

Стефанова анализира предпоставките, които определят формирането на даоизма. Тя посочва, че понятията на философията Дао се съдържат в И-дзин и синтезата на Ин и Ян. Концептуализацията на тези понятия се осъществява чрез трансценденталния принцип на Дао /с.47-с.62/. Докторантката представя периодизацията на проникването и разпространението на будизма в Китай, която обхваща шест века и може

да бъде разделена на три периода. Разгледани са преводите на Хинаяна и Махаяна, направени от Ан Шигао и Локакшема. Дисертантката разглежда неодаоизма във философската концептуализация, създадена и развита от т.нар. „тъмни учения“, които транслират будистката философия в китайския будизъм посредством въвеждането на принципа за флуидна концептуализация, която се основава на небитието /с.68/.

Докторантката провежда подробен анализ на традицията в превода гъ-и, създадена през трети и четвърти век, която е прието да бъде определяна като „напасване“ на будистките понятия към даоистката форма на концептуализация. Представена е дискусията за това дали гъ-и е „напасване“ на будистки понятия в даоистките текстове, или гъ-и е схема за превеждане на трансценденталния смисъл на класическия будизъм /с.91-с.102/.

В съответствие с херменевтични метод на изследване трябва да бъде приета тезата, че гъ-и превежда концептуалната схема на класическия будизъм чрез неодаоисткия принцип за флуидното отношение на „небитие“ и „битие“. Херменевтичният език експлицира будисткия принцип на континуалността, но „битие“ е проявление на „небитие“. Тази форма на концептуализация е различна от класическия будизъм. В този смисъл преводът на текста следва от херменевтичния език. В съответствие с херменевтичното разбиране на системата гъ-и докторантката анализира принципа на даоизма /в учението на Уан Би/, според който „небитие“ е субстанция, в която същност и функция съвпадат. Това е принципът на „небитие“ /“у“/, което определя „битието“ /“йоу“/.

Докторантката реконструира принципа за „Едно Съзнание“, като аргументира тезата, че той е съпоставим с принципа на класическия будизъм „Пустотата“ /с.143/. Във философската система на даоизма „Едно-то Съзнание“ /Татхата/ определя функционално битието /“йоу“/. Анализирани са двата аспекта на „Едно-то Съзнание“ чрез метода „същност-функция“ /ти-юн/ /с.151/. Този метод, определен като флуиден, преодолява аналитичната форма на дискретността и осъществява формалното присъствие на битието като самата континуалност. На тази метафизическа основа докторантката обосновава извода за даоизма като „недуалистична“ философия/с.168/. Битието е проявление на „Едно-то Съзнание“ без необходимост от въвеждане на правило за синтеза на феномените /с.162/. В този смисъл херменевтичният език е „флуидна“ форма на разбиране, реализирана чрез метода „същност-функция“. Херменевтичният метод дава

възможност на докторантката да сравни принципите /Пустота – Татхата/ и понятията /Среден път – Двете истини/ на класическия будизъм и даоизма и неодаоизма и да обоснове извода за тяхната съпоставимост по отношение на инвариантността на континуалността и недуалността.

Въпрос към докторантката: Има ли теоретично основание за определяне на „Пустотата“ като трансцендентен принцип, а „Татхата“ като трансцендентален принцип?

Напълно съм съгласен с приложената справка за приносите на дисертацията.

Езикът, на който е написан дисертацията е прецизен и показва много добри познания на докторантката в областта на будологията, синологията, историята на философията на изтока и херменевтичния метод на изследване.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията и е написан според формалните изисквания.

Нямам съвместни публикации с докторантката.

Заключение: дисертационният труд „Философският концептуализъм в източноазиатския будизъм (през даоистката рецепция на класическия будизъм)” е оригинално и завършено изследване, което съдържа значими научни резултати.

Убедено препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят на Яна Стефанова образователната и научна степен „доктор“.

18.08.2019 г.

доц. д-р Георги Донеv